

Hoofdstuk 1 - Historische achtergrond

Een oorsprong gehuld in nevelen

De naam Verviers, in het Waals zegt men Vervî, wordt voor het eerst schriftelijk vernoemd in een 12de eeuws document van de abdi van Stavelot.

Er zijn in de loop van voorbije en recentere tijden verschillende verklaringen gezocht voor de naamgeving. Vermoedelijk is de oorsprong Keltisch en betekent gewoon “plaats aan de rivier”. Andere bronnen laten de naam afstammen van “Viroviacus”, een sammentrekking van de persoonsnaam “Virovius” en het Keltische suffix “acus” dat “toebehoren aan” betekent, m.a.w. een plek toebehorend aan Virovius. Maar ook Verviers laat er zich op voorstaan dat het behoorde tot het land van de Eburonen en dat zij erfgenamen zijn van Ambiorix, hoewel iedere leerling tot de jaren '70 geleerd heeft dat de haard van deze “oude Belg” in Tongeren zou gestaan hebben.

Een andere mogelijkheid is dat de naam betrekking heeft op “Virovirius”, een personage dat in Sommeleville zou geleefd hebben, de plaats waar volgens de traditie een Gallo-

Romeinse villa zou gestaan hebben maar waarvoor geen harde bewijzen zijn gevonden. Wel werd in 1907 midde in de stad op de plaats “Terre Hollande” de resten van een Romeins kerkhof opgegraven. In Heusy werd er in 1888 een tumulus genivelleerd en ken er in de nabije omgeving verschillende kleinere schatten van Romeinse munten gevonden te zijn.

Meer romantische dan wetenschappelijk verantwoorde verklaringen zouden verwijzen naar oude eiken die de plek overschaduwden, vandaar “Vert et vieux”. Of naïefer nog verwijst de naam naar het woord “verve” om de inspirerende ziel van de streek weer te geven.

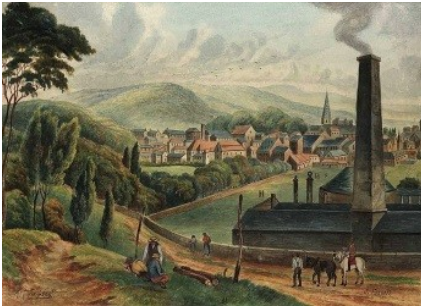
Vanaf de stichting van de nederzetting even voor het jaar 1000, behoorde Verviers tot de ban van Franchimont in het prinsbisdom Luik. De plaats ondergaat het wel en wee van dit land met als absoluut dieptepunt de brandschatting en plundering door Karel de Stoute in 1468.

De laatste “Goede Stede” van het prinsbisdom Luik

Maar we moeten ons voor deze periode niet veel voorstellen van het belang van Verviers. Voor 1468 was het zeker slechts een klein landelijk gehucht van enkele lemen hutten en houten woningen en dat slechts moeizaam uitgroeide tot een dorp op de heuvel van de Sommeleville. Pas in de 17de eeuw wordt Verviers een belangrijk centrum.

De metaal- of eigenlijk de wapenindustrie is na de doelgerichte verwoesting door Karel de Stoute dan al enige tijd in de regio vervangen door volmolens en een bloeiende lakenindustrie. Alleen het smeden van nagels blijft nog enige tijd in de streek doorgaan. Tekenen voor deze bloei zijn de wekelijkse markt en de jaarlijkse “foire franche”,

waar producten taksvrij en zonder bevoenienis van de prins-bisschop verhandeld werden.

Voordat de wolnijverheid explosief tot groei kwam, was er reeds een kern van de wolverwerking: in de 14de eeuw mochten de Vervierse lakenwevers hun producten verkopen in de lakenhal te Luik. Echt bijzonder moeten we ons de productie waarschijnlijk niet voorstellen. Tot dan toe was lakennijverheid nog een nevenactiviteit naast landbouw en veeteelt. De arbeiders waren niet verenigd in gilden en de lonen waren laag. De concurrentiepositie op de internationale wolmarkt werd pas in de hand gewerkt doordat talrijke oorlogen de rijke lakenindustrie in Vlaanderen teniet hadden gedaan en de wol aangevoerd werd vanuit de Hollandse Provinciën.

In 1522 staat de prins-bisschop Erard de la Marck een terrein aan de Vesder af voor het bouwen van “ramen” waarop de wol na het wassen gedroogd wordt. De productie was zeker nog niet geïndustrialiseerd en het inkomen van de kleine wevers was gegarandeerd door de prinsbisschoppelijke beperking dat een “fabrikant” slechts 2 weefgetouwen mocht hebben: een groot en

een klein. Maar toch, in deze periode begon de kwaliteit van het Vervierse laken bekend te geraken.

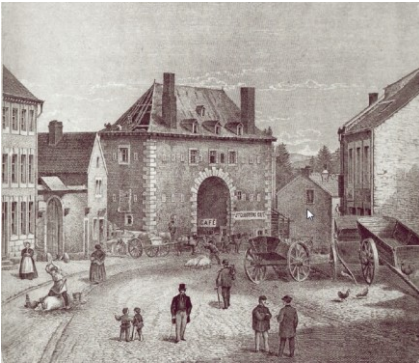
Einde van de 16de eeuw werd er laken geëxporteerd naar Italië, Hongarije en Turkije en kon het concurreren met de Engelse producten.

De kern van de stad lag op dat ogenblik in de rue Crapaurue. Houten huizen en vakwerkbouw werden stilaan door stenen gebouwen vervangen. In 1563 telde men 324 haarden. Tijdens de Dertigjarige Oorlog van 1618 tot 1648 wordt de export naar Duitsland onmogelijk en verzeilt de lakenindustrie in een economische crisis. De kleine wevers moesten het opgeven en voor het eerst wordt de industriële activiteit geconcentreerd. Hiermee wordt de basis gelegd van het kapitalisme en liberalisme dat in de volgende eeuwen zowel de rijkdom als de ellende van de stad zal bepalen.

In 1651 werd door de prins-bisschop aan Verviers de status van “Bonne Ville” of “Goede Stede” toegekend. Verviers was de 23ste en de laatste van deze geprivilegieerde steden. De stad telt dan om en bij de 8.000 inwoners. Parallel aan de rue Crapaurue wordt een nieuwe as ontwikkeld, namelijk deze van de rue des Raines waar zich de rijkere burgers zullen vestigen.

Maar deze titel had ook zo zijn ongemakken want de stad werd verplicht om een omwalling te bouwen. Een dure zaak die dan ook pas in 1674 beëindigd werd en reeds een jaar later door de Zonnekoning volledig geslecht werd.

Opkomst van de lakenindustrie en liberaal ondernemerschap

Vanaf het midden van de 16de eeuw worden de volgende eeuwen gekenmerkt door liberaal ondernemerschap en de streek kent een economische opgang. Na de Dertigjarige Oorlog wordt de lakenindustrie beheerst door de opkomst van enkele zakendynastieën die niet alleen een blijvende stempel zullen drukken op het economisch vlak maar evenzeer sociaal, politiek en religieus van invloed zijn. Simonis, de Biolley, Peltzer, Schwachhoffer ... zijn onuitwisbare namen in de opgang van Verviers.

In de 18de eeuw zijn de taksen die het prinsbisdom op in- en uitvoer eist zeer hoog en kunnen ze oplopen tot 60% van de waarde van de goederen. Maar Verviers heeft een bijzondere troef: het ligt pal op de grens met het hertogdom Limbourg waarvan het grondgebied reeds begint op de andere oever van de Vesder. Limbourg behoort tot de Nederlanden. De belastingen zijn er minder zwaar en vanaf daar ligt het afzetgebied naar de Verenigde Provinciën, Duitsland, Centraal en Oost-Europa open. Het is dan ook niet te

verwonderen dat de ondernemers van Verviers hun ateliers en fabrieken bouwen in Hodimont, Dison, Dolhain-Limbourg en zelfs in Eupen.

Deze ondernemers in de textielindustrie beheersten de ganse cyclus van het aankopen van de wol over het productieproces tot en met het verkopen van het afgewerkte laken. Wol werd in die tijd aangekocht in Spanje, Frankrijk en Engeland. Ontvetten, wassen en kaarden gebeurde in de fabrieken te Verviers. Vervolgens werd de wol naar het platteland gebracht om te spinnen en te weven. De lakens werden opnieuw naar Verviers vervoerd om er geverfd en gevold te worden.

In plaats van rond te trekken en de wol van de ene naar de andere arbeidsplaats te vervoeren, worden de arbeiders samen gebracht in fabrieken om er op een gecontroleerde manier te werken. In de regio Verviers-Eupen werkt zo een kwart van de arbeiders in de fabrieken. Alleen het weven zal tot midden in de 19de eeuw thuisarbeid blijven tot ook deze activiteit kon gemechaniseerd worden. De ambachtslui van Verviers zijn zo gekend om hun vaardigheid dat men vanuit andere landen en regio's hun diensten komt ronselen. Sommigen van hen doen dit ook en helpen mee om de lakennijverheid in Aken, Leiden en Sedan te ontwikkelen. Maar ook in Silezië, Bohemen en Rusland vindt men ambachtslui uit Verviers. Op een bepaald moment wordt zelfs emigratie door de burgemeesters en prins-bisschoppen op straffe van vervolging verboden.

Pas in 1774 krijgt Verviers een nieuwe weg naar Spa die aansluit op de route

naar Luik die 5 jaar eerder gerealiseerd was. Blijkbaar was de weg door de Vesdervallei naar Luik niet bijzonder goed zodat een omweg via Spa de moeite loonde.

Maar de voorspoed is groot en tijdens de 18de eeuw zal Verviers goed zijn voor 75% van de export van het land van Luik.

Het is in die economische opstuwung van de 18de eeuw dat de sociale contrasten scherper worden en de eerste

belangrijke conflicten en stakingen zich voordoen. Maar Verviers heeft nooit de beschermende hand van gilden gekend. De nieuwe vorm van de syndicale organisatie beperkt zich tot onderlinge mutualiteitskassen en is te zwak om het op te nemen tegen het liberale kapitalisme. Uit deze periode dateren dan ook prachtige residenties, het stadhuis in Lodewijk XVI-stijl en grote fabrieken die de macht en de welvaart van het kapitaal moeten uitdragen.

De staking van 1759

Verviers heeft een militante sociale traditie. Zeker niet de enige stad in België waar dit het geval was, maar toch zijn er tal van markante feiten gebeurd die we als mijlpalen van de strijd van de arbeiders voor de verbetering van hun lot kunnen beschouwen. Eén van de minst gekende is waarschijnlijk de staking van de wolscheerders in de 18de eeuw. Traditioneel kende Verviers en de omgeving geen bescherming van gilden zoals dit in andere steden en regio's wel het geval was. Dit betekende dat reacties van de arbeiders spontaan gebeurden en dat deze niet konden terugvallen op een georganiseerd verzet. Daarom is het "solidariteitspact" van de scheerders des te interessanter.

Maar laten we oordelen volgens de feiten.

De staking van de wolscheerders uit 1759 en het daaruit ontstane geheime broederschap wordt nogal eens als een eerste duidelijk voorbeeld van syndicalisme betiteld.

Reeds eerder werd er die eeuw gestaakt tegen oneerlijke praktijken van de industriëlen. Zo werden de arbeiders uitbetaald in materiële goederen waarvan de waarde overschat werd of werd het afgesproken dagloon gewoon niet uitbetaald.

Maar in Verviers was de aanleiding van de staking vrij specifiek voor deze regio en was het een felle reactie tegen een monetaire zwendel opgezet door de textielbaronnen, met de katholieke families Simonis en Biolley op kop.

Beide families bezaten zowel in het Luikse prinsbisdom als het hertogdom Limbourg « textielfabrieken ». Deze heren betaalden hun arbeiders in Verviers uit in allerlei soorten munt zoals « écus, escarlins, marks, liards et autre kopstucks » maar allesbehalve de « sous » die in Luik gangbaar waren. Daarbij overschatten ze systematisch de muntwaarde zodat ze voor een vast dagloon in werkelijkheid minder hoefden te betalen. Berucht waren de « petermines » van Aken, ook nog « les billions » (biljoenen) of « monnaie de singe » (apengeld) genoemd en waarvoor het blijkbaar onmogelijk was om een correcte koers te berekenen.

Op 26 juni 1759 gaan de scheerders in staking. De strijd zou 2 maanden duren en uiteindelijk beslist worden in het voordeel van de fabrikanten. Reeds op 29 juni arriveerde de oud-burgemeester van Luik, De Chestret, met 30 gardisten in Verviers om in opdracht van de prins-bisschop de zaak te bemiddelen. Vier « aanstokers » van de staking werden door Simonis en Biolley aangegeven en

blijkbaar nogal hardhandig aangemaand om voor De Chestret te verschijnen. Maar bij het horen van hun grieven, die nog eens aangedikt werden door een petitie van andere stakers, vroeg De Chestret aan de bazen om de arbeiders correct te betalen (« donner en paiement aux ouvriers des espèces sur lesquelles ils ne perdisent pas et de ne point leur payer de cette mitraille que l'on fait venir en quantité de la ville d'Aix »).

De Chestret bepaalde ten voorlopige titel zelf de koers en vertrok reeds op 3 juli terug naar Luik, met de boodschap om de zaak voor de raadkamer te laten beslechten.

De fabrikanten beweerden dat het onmogelijk was om de juiste waarden te berekenen. Ze hielden voet bij stuk en bleven de arbeiders volgens de koersen geldig in Limbourg uitbetalen. En de arbeiders berekenden dat ze hierdoor slechts 18 sous in plaats van de gevraagde 20 ontvingen. Wat waarschijnlijk correct was.

Slechts weinig arbeiders konden langere tijd zonder inkomen overleven en de geest van de staking werd gebroken door arbeiders die aan de slag wilden gaan. Maar op 13 augustus kwamen 16 scheerders samen om een geheim broederschap te ondertekenen. Deze 16 waren een gelijke vertegenwoordiging van de arbeiders uit het Luikse Verviers, Ensival, Hodimont en Francomont en hun collega's van Eupen uit het hertogdom Limbourg. Formeel werd voor een notaris een akte van « Rénovation de confraternité » ondertekend waarin de leden duidelijk stipuleerden om niet aan het werk te gaan voor een vast dagloon minder dan 20 Luikse sous. Ze organiseerden een eerste stakingskas waarin de leden regelmatig een bedrag stortten. Tevens wilden ze het beroep beschermen door te beletten dat arbeiders zouden aangeworven worden die nog geen 2 jaar leertijd hadden doorgemaakt. Een eerste "internationaal" syndicaat was het resultaat en zou 20 jaar lang in alle geheim opereren.

Op 3 september kiest de prins-bisschop definitief de kant van de fabrikanten en laat overal in de stad plakkaat aanbrengen met bedreigingen aan het adres van de arbeiders. De staking heeft dan al aan kracht verloren en de arbeiders zijn de volgende jaren overgeleverd aan de willekeur van het patronaat.

Het Franse keizerrijk en een economische expansie gedragen door mechanisatie

In het kielzog van de gebeurtenissen in Frankrijk ontstaat er in de regio een revolutionaire gedachte en op het Congres van het nabijgelegen Polleur van 16 september 1789 wordt er een verklaring van de rechten van de mens en de burger geproclameerd die verder gaat dan de Franse ideeën.

Van 1789 tot 1795 is Verviers regelmatig het speelveld van de strijdende partijen in de Luikse Omwenteling, waarbij

het volk opstaat tegen het soeverein gezag.

Bijzondere exponent in dit verhaal is de populaire arts en volksvriend Chapuis die het prinsbisschoppelijk gedrag bekritiseert en het aandurft om als eerste in 1793 een niet-kerkelijk huwelijk te sluiten. Een jaar later onderdrukken de kerkelijke overheden de opstand en wordt Chapuis opgepakt en ter dood veroordeeld. Gezeten op zijn doodskist wordt hij naar La Place du Sablon (nu

Place des Recollets) gevoerd en daar op de leeftijd van 33 jaar onthoofd. Volgens de verhalen heeft de beul zes slagen nodig om hoofd en romp te scheiden.

In 1795 veroveren Franse troepen de streek. Engeland verafschuwt de revolutionaire gedachte en laat niet toe dat technische kennis geëxporteerd wordt. Ondanks dit verbod trekt William Cockerill met zijn plannen voor een spinmachine naar de tsaar van Rusland. Het lukt hem echter niet om het prototype tijdig klaar te krijgen en komt hierdoor een tijd in de gevangenis terecht. Vervolgens beproeft hij zijn geluk in Zweden, maar blijktbaar is daar weinig interesse. Via een wolhandelaar van Simonis in Hamburg komt Cockerill in 1797 in contact met enkele industriëlen van Verviers. Hier ziet men wel het belang in van de ideeën van Cockerill. Deze verhuist met zijn gezin naar Verviers en zal volgens contract alleen nog machines bouwen voor Simonis.

Verviers stond aldus op de eerste rij om van de nieuwe golf van industrialisering te profiteren en wordt beschouwd als de eerste stad op het continent waar industrialisering op dergelijk grote schaal doorgang vond.

De eerste spinmachine in Verviers wordt bediend door 3 personen en vervangt 100 spinsters. De sociale gevolgen zullen enorm zijn. Deze machines zijn gebaseerd op het gebruik van waterkracht, maar in 1806 smokkelt Cockerill tussen de wol onderdelen uit Engeland voor door stoom aangedreven textielmachines en start hij in Luik de eerste fabriek voor machinebouw.

In de voorbije eeuwen is de concurrentie moordend geweest. Terwijl in de 17de eeuw nog 357 weverijen geteld worden zijn er dit in 1800 nog een honderdtal waarvan slechts 20 belangrijke fabrikanten.

In de streek van Verviers controleren 6 ondernemers de helft van de totale lakenproductie. In de stad werken dan tussen de 7.000 en 7.500 arbeiders in de textielindustrie. Dit is ongeveer de helft van het totale aantal textielarbeiders uit de onmiddellijke regio.

Verviers profiteert tijdens het keizerrijk van de protectionistische politiek van Napoleon, van een enorm afzetgebied in Oost Europa en van de jonge Amerikaanse natie die zich afkeert van het industrieel oppermachtige Engeland.

De crisis na de val van Napoleon

De val het keizerrijk betekent ook het verlies van deze mogelijkheden. Buitenlandse markten - waaronder de import van de zo belangrijke Spaanse wol - sluiten opnieuw hun grenzen. Goedkope Engelse producten overspoelen de markt. Banken gaan failliet en sleuren diegenen mee die hun geld aan hen toevertrouwd hebben.

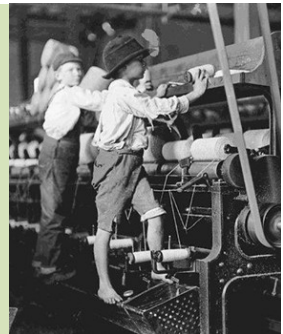
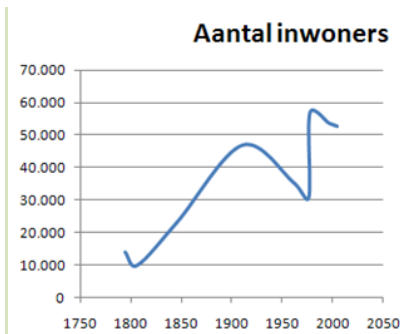

Er zijn gevallen bekend van ondernemers die zelfmoord plegen en anderen die wegens te hoge schulden in de gevangenis terecht komen. Het leger werkloos is immens en zij die werk hebben worden slecht betaald.

Trouwens, we zullen later zien dat de Belgische Omwenteling in deze regio eerder een sociale dan politieke dimensie heeft. Maar Willem I tracht het tij te keren door een politiek van subsidies, kredietverleningen en openbare werken. Tussen 1816 en 1823 schakelen de grotere fabrikanten stoommachines in ter vervanging van de goedkope, maar toch onregelmatig beschikbare waterkracht van de Vesder. In 1829 - net voor de Belgische revolutie - zijn er 22 stoommachines in Verviers en 25 elders in de regio

Een bewogen 19de eeuw

Sociale ellende

Wanneer we de bevolkingsgroei van Verviers bekijken dan zien we dat deze vooral toeneemt in de loop van de 19de eeuw.

Deze groei is slechts gedeeltelijk te wijten aan een toenemend aantal geboorten (40/1000). En dit cijfer kan ook niet verklaard worden door gezondere levensomstandigheden. Integendeel: de kindersterfte is in de 19de eeuw nog steeds 20%. Speciaal in Verviers ligt de mortaliteit tussen de leeftijd van 45

en 65 abnormaal hoog wegens beroepsziekten zoals tuberculose en rachitis. Daarenboven verdubbelen de cholera-epidemieën van 1849 en 1866 het sterftecijfer. Wat de evolutie van huisvesting betreft zien we dat er in 1806 7 personen onder één dak leven. In 1846 zijn er dit reeds 12. Gezinnen in Verviers bestaan gemiddeld uit 6 personen; in Luik daarentegen is dit slechts de helft. Veel arbeiders huren met meerderen een kamer in een daarvoor toegerust logementshuis.

Iedereen zorgt voor eigen boter en brood, maar kan van de huisbaas koffie, soep en groenten krijgen. Vlees is uiteraard zeldzaam en in een enkel geval betaalt de huurder iets meer voor een beetje speksmaak bij de groenten. Interessant detail is dat arbeiders een lagere huur betaalden: zij aten immers minder en deden kleine huishoudelijke taken.

In werkelijkheid is deze bevolkingstoename voor 70% te wijten aan immigratie van jonge mensen en het feit dat vrouwen doorgaans jonger huwen. De meeste immigranten komen trouwens niet van erg ver maar uit het land van Herve en de streek van Theux. Ook het aandeel Duitsers uit het naburige Pruisen is belangrijk. Rond het einde van de 19de eeuw is 10% van de bevolking van oorsprong Duits.

Pas tegen het einde van de 19de eeuw zal de kindersterfte dalen en zorgen woonprojecten er voor dat er in 1900 nog "slechts" 9 personen in dezelfde woonst leven. Verviers is dan al even niet meer in staat om voor voldoende logement in de eigen schoot te zorgen en na 1897 wijkt de bevolking uit naar de naburige gemeenten. Woonden er in 1897 nog 52.668 bewoners in de stad, in 1910 is dit aantal reeds terug gelopen tot 46.948. De gevolgen van WOI en de economische crisis in de jaren '30 maken dat aan de vooravond van WOII (1938) er slechts 42.931 personen binnen de muren van de stad wonen. In 1976 voor de gemeentefusies - bereikt men een dieptepunt van 30.895 zielen.

Het proletariaat van Verviers is er niet beter of anders aan toe dan in de andere geïndustrialiseerde landsdelen en drijft mee op de conjunctuurbewegingen van de economie. In tijden van

voorspoed is er meer mankracht nodig maar de lonen blijven laag met als gevolg dat vrouwen en kinderen ("l'armée de réserve" van Karl Marx) ingeschakeld worden tegen een loon dat amper de helft is van dat van de mannen. En in tijden van tegenspoed zijn de afdankingen massaal.

Halverwege de 19de eeuw zijn de sociale omstandigheden extreem slecht. Arbeiders werken 12 uur per dag en 6 dagen op 7. Het werk aan de wol is ruw, zwaar en ongezond. Het alcoholisme is hoog. Per 7 huizen is er 1 café. Niet te verwonderen dat cholera en dysenterie meermaals zwaar toeslaan.

Vrouwen vormen een belangrijk aandeel in de textielindustrie: in 1806 telt men 1.851 mannen en 1.016 vrouwen. Tegen het einde van die eeuw zijn er 4.400 mannen en 4.200 vrouwen werkzaam in de sector. De lonen zijn laag: de mannen verdienen 1,5 à 2,5 francs per dag (of zo'n 0,3€ tot 0,6€) en de vrouwen de helft. Op dat moment kost een brood 20 centiemen en is de huur voor een maand 3 tot 6 francs. Ondanks het feit dat tussen 1850 en 1880 de productie met 17% stijgt, nemen in die periode de lonen niet toe. Het geld gaat vooral naar nieuwe investeringen. Verloning is gebaseerd op de theorie van Ricardo: zorg er voor dat de arbeider net genoeg verdient om fysiek in staat te zijn te werken.

Hoewel de liberale ondernemers in deze periode de stad verfraaien met prachtige gebouwen zoals de kerk Saint-Remacle, het Grand-Théâtre en de Harmonie, met sprankelende fonteinen en monumentale trappen en parken, ondanks deze verfraaiing slingert zich langsheen de Vesder het "canal des usines", een lint van stin-

kende fabrieken en grauwe sloppenwijken. De rijkste burgers ontvluchten de stad en bouwen op de hoger gelegen linkerflank van de vallei een nieuwe wijk van schitterende villa's en parken. Zelfs een eigen kerk moet aantonen dat dit een andere gemeenschap is.

Niet alleen de lakenindustrie is van belang, maar er ontstaan lucratieve nevenactiviteiten zoals machinebouw, confectie- en hoedenateliers. Een bijzondere exponent zijn de schoenmakerijen. Immers de textielmachines verbruiken drijfriemen en die worden geleverd door de lokale lederindustrie. De stap om ook schoenen en hoeden te maken is vlug gezet.

Wanneer elektriciteit de stoom vervangt om de machines aan te drijven ontstaan er nieuwe fabrieken voor elektrische apparatuur. En vooral: Verviers bouwt en exporteert textielmachines voor de hele wereld. In de Ecole Supérieure des Textiles worden leerlingen van ver over de landsgrenzen opgeleid, maar de stad legt hiermee ook de basis voor de toekomstige concurrentie.

Politiek

Een opvallend tijdsmoment zijn de dagen van de Belgische revolutie. Deze hebben niets te maken met één of andere heldhaftige delegatie van Vervierse patriotten naar Brussel voor een Belgische zaak. Reeds langer heerste er bij de werklieden ontevredenheid over de toenemende taksen die zowel door de staat als door de gemeente Verviers geheven werden op tal van producten. Het malen van graan, het slachten van vee, wijn, bier, boter, kaas, suiker en zelfs azijn worden zwaar belast. De broodprijs stijgt enorm. Wanneer op 27 augustus 1830 de gebeurtenissen te Brussel Verviers bereiken, verzamelen zich meer dan 1.000 arbeiders op de markt. Ze verbranden de oranje vlag en hijsen de Franse driekleur! Daarna kent de volkswoede geen grenzen en worden

eerst de huizen van belastinginners en de lommerd in brand gestoken. Vervolgens is het maar een stap om ook de wijnvoorraden te plunderen. De gemeenteraad heeft moeite om een effectief weerbaar comité van veiligheid te organiseren en daarom nemen de industriëlen op slinkse manier het voortouw om verdere plunderingen te voorkomen. Ze nemen alle schulden van minder dan 10 florijnen die in de Berg van Barmhartigheid uitstaan op zich en verminderen de prijs voor een brood van 3 kg met 10 centiemmen. Een dag later geven ze ook toe aan de wil van de bevolking door de machines voor het scheren van de wol demonstratief te ontmantelen. Deze werden reeds langer door de arbeiders gezien als een aanslag op hun werkzekerheid. Op 30 augustus is het rustiger in

de stad. De industriëlen lopen mee met de patrouilles achter een Franse driekleur. Gewiekst is de stunt van Léon Simonis die met 300 plundersaars naar de graanmarkt van Aubel trekt en 's avonds met karren vol graan in Verviers terugkeert. Op 31 augustus blijkt het comité van veiligheid de zaak terug onder controle te hebben. Twee dagen later worden de ergste onruststokers opgepakt en voor veroordeling naar Luik afgevoerd. In de week daarop

worden opnieuw de scheermachines geïnstalleerd, de taksen op boter hersteld en brood kan men alleen aan verminderde prijs kopen als men daarvoor de noodzakelijke aankoopbonnen heeft. Belangrijke voetnoot: de Franse driekleur die de uniformen en de lokalen van de gardisten sierden, worden vervangen door de groenwitte kleuren van Franchimont. Van België is in Verviers nog geenszins sprake.

Politiek gezien heerst in de stad het liberalisme, zowel vanuit katholieke zijde (conservatieven) als vanuit de vrijmetselarij (radicalen). Ondanks deze polarisatie van radicalen en conservatieven, die vaak onderling op heftige manier dispuuten uitvechten, slaan ze de handen in mekaar wanneer het nodig is om te reageren tegen een opkomende arbeidersorganisatie.

Het kapitaal in Verviers blijft in handen van grote families en wordt angstvallig beschermd door een uitgeknipte huwelijkspolitiek. Op die manier blijven competenties bewaard en kunnen gemakkelijk afspraken gemaakt worden om onderlinge concurrentie in het ga-reel te houden. Pas tegen het einde van de 19de eeuw, verschijnt de eerste "naamloze vennootschap".

In 1867 zien we de eerste sociale beweging van enig belang. Ongeveer 100 jaar eerder in 1759 had Verviers reeds een sociale primeur door de industriële staking van de wolscheerders. Maar deze keer wordt onder het charismatische leiderschap van de anarchist Pierre Fluche de beweging "les Francs ouvriers" gesticht als sectie van de 1ste Internationale. Ze geeft een tijdschrift uit met een eerder anarchistische tendens: Le Mirabeau. Ondanks stakingen en talloze incidenten in 1870 wordt er niets bereikt. Erger nog, interne onenigheid tussen socialisten en anarchisten tijdens het laatste congres van de 1ste Internationale in 1877 betekenen ook het einde van deze beweging.

De economische depressie van 1873 - 1896 die veroorzaakt wordt door over-

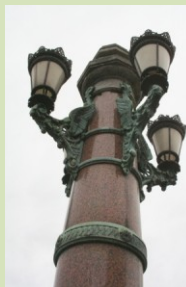
productie en lagere winstmarges, slaat in Verviers sterker toe dan in de andere Belgische industriesteden. De sociale onrust is in die periode groot.

Pas in 1884 boekt de POB (Belgische arbeiderspartij) een electoraal succes met 4 afgevaardigden. Van dan af slaan de traditionele vijanden, liberalen en katholieken, de handen in elkaar en behouden ze de macht.

Het zal tenslotte toch de syndicale beweging zijn die de politiek overstijgt en alle kleinere, vaak fabrieksverbonden mutualiteiten en syndicaten verenigt. Begin 20ste eeuw is 80% van de arbeiders van Verviers lid van de vakbond.

Van 1902 naar het crisisjaar 1906 neemt het aantal gesyndiceerden toe van 2.000 naar 16.000! En opnieuw wordt in Verviers Europese sociale geschiedenis geschreven. Op 30 oktober 1906 wordt na 6 weken lock-out en 15 dagen onderhandeling de eerste collectieve arbeidsovereenkomst getekend. In die 6 weken werden 3.000 kinderen opgevangen in gezinnen in Luik, Brussel en Gent. Na de oorlog verbetert het sociale klimaat en we mogen ook niet vergeten te vermelden dat in 1921 de werkgevers het eerste Kinderbijslagfonds van België oprichtten.

Verfraaiing en vooruitgang

In de 2de helft van de 19de eeuw wordt geld besteed aan de stadsinfrastructuur om het de gegoede burgerij comfortabeler te maken maar waarvan ook de arbeiders profiteren. Straten worden geplaveid, maar stoepen zijn er nog niet. De open riolen of “cassis” worden vervangen door ondergrondse kanaaltjes. Vanaf 1833 worden de straten verlicht, eerst met olielampen en vervolgens met gasverlichting. Interessant detail is dat deze verlichting alleen in de winter en in de donkerste 18 dagen van de maancyclus werd aan-

gestoken. In 1852 wordt besloten om de straten het hele jaar door te verlichten.

Het oude centrum van de stad voldoet niet meer aan de wensen van de rijkere burgerij en de opkomende middenklasse. Rijke textielbaronnen kunnen dan wel de ongezonde stadslucht ontvluchten naar landhuizen en kasteeltjes in het groen op de hoogten van de valleien, maar het is voor menig ondernemer noodzakelijk om dicht bij de plaats van actie te blijven. In 1858